

הנודר מן הירק

מתניתין:

שליח ששלחו אותו להביא ירק, לא יביא דלועין בלי לקבל רשות מפורשת.

וזוהי הוכחה לדברי רבנן שאין דלועין בכלל ירק.

אמר להם רבי עקיבא לרבנן: אכן, כן הדבר, שכך רגיל השליח לחזור ולומר לבעל הבית!

או שמא אומר הוא לבעל הבית לא מצאתי ירק אלא קטניות?

והיינו, אכן הרגילות היא כמו שאתם אומרים, שמציע השליח לבעל הבית כתחליף לירק את הדלועין.

אמנם מזה הדבר עצמו אני מוכיח כדברי. שהרי לא מציע לבעל הבית קטנית כתחליף לירק, כיון שאינה דומה כלל לירק, ואילו דלועין הוא כן מציע לו כתחליף.

אלא על כרחך רואים מזה שהדלועין הם כן בכלל ירק, וקטניות אינו בכלל ירק — שהרי קטנית אין מציע השליח לבעל הבית כתחליף לירק.

ולכן כשאדם אוסר על עצמו ירק, גם דלועין נאסרים לדעת רבי עקיבא.

וממשיכה המשנה:

ובין לרבי עקיבא ובין לרבנן, **אסור** אדם זה שאסר את עצמו בירק, **בפול המצרי** כאשר הוא לח. **ומותר** בפול המצרי **יבש**, שאז אינו נחשב ירק:

הנודר איסור הנאה מן הירק, הרי הוא נאסר בכל דבר הנקרא ירק, שהם עלים ירוקים. אך פירות האדמה אינם נכללים בלשון זו.

ולכן, מותר הוא בהנאה מדלועין.

וזאת בגלל שתי סיבות:

האחת, דלועין אינם "ירק", שאינם עלים, אלא הם פרי האדמה.

והשנית, הדלועין שונים משאר ירקות בצורת אכילתם, שאינם נאכלים חיים אלא רק כשהם מבושלים, ולכן אין אנשים קוראים להם ירק.

ורבי עקיבא חולק, ואוסר את הנודר מהירק להנות אף מדלועין.

אמרו לו חכמים לרבי עקיבא, הרי אפשר להוכיח כדברינו ממעשים בכל יום:

והלא אם אדם רוצה לשלוח שליח לקניות בשוק, הרי **אומר האדם הזה לשלוחו: קח לי ירק מהשוק והבא לי!**

וכשהשליח לא מוצא ירקות וחוזר בידים **ריקות הוא אומר:**

לא מצאתי בשוק ירקות ולא היה שם אלא דלועין, ואם אתה רוצה, אלך ואביא לך אותם.

ומכך שדרך בני אדם לומר כך בלשונם, רואים אנו שאין דלועין בכלל ירק, שהרי

גמרא:

ואם כן, מנין לרבי עקיבא שאדם שאמר ירקי קדירה נאסר בדלועין?

שנינו במשנה: הנודר מן הירק וכו':

ומתרצת הגמרא: לא מדובר כאן שאסר ירק סתם, ולא ירקי קדירה, אלא מדובר באדם שאומר: ירק המתבשל בקדירה, עלי!

ודנה הגמרא בדברי רבי עקיבא, שאם נודר מן הירק אסור גם בדלועין.

ולכן אנחנו אומרים שכוונתו בלשון שכזאת היא לרבות גם את הדלועין, כיון שראינו שאדם זה בא לרבות יותר מאשר ירק רגיל, שהרי אמר "ירק המתבשל בקדירה", ודלועין נחשבים קצת ירק, שהרי שליח מביא אותם כתחליף ירק, ולכן רבי עקיבא אסר גם דלועין.⁽²⁾

והא מן ירק נדר, ודלועין אינם ירק?

ועל אף שהסביר רבי עקיבא את טעמו, שמוכח מזה שהשליח מציע לבעל הבית דלועין כתחליף לירק שהדלועין כלולים קצת בירק, מכל מקום, הרי אין זה המשמעות הפשוטה של המילה ירק?

ובאה הגמרא להסביר: במאי קא מפלגי רבנן ורבי עקיבא — באיזה נקודה נחלקו?

אמר עולא: כאן מדובר באדם שאומר ירקי קדירה יהיו אסורים עלי, ולא אמר סתם "ירק".

רבנן סברי, כל מילתא דצריך שליח לאמלוכי עלה, שאינו קונה אותם השליח מדעתו ללא רשות מפורשת של בעל הבית, לא מנייה של ירק הוא, שהרי רואים שצריך להתייעץ עם בעל הבית, ולא יכול לסמוך על דברי בעל הבית שאמר לו קנה לי ירק.

וכיון שהתכוון לרבות בלשונו דברים נוספים, ולא רק לאסור ירק רגיל, שהרי לא אמר סתם "ירק" אלא אמר "ירקי קדירה", לכן נאסר גם בדלועין.

ורבי עקיבא חולק, וסובר שכל מילתא דמימליך שליחא עלה, שהשליח מציע אותם לבעל הבית כתחליף, מוכרח מזה שזה נכלל קצת בדבריו הראשונים, שאם לא כן, לא היה מציע לו השליח את זה כתחליף, כמו שלא מציע דבר שונה לגמרי. וכיון שהשליח

ומקשינן: ⁽¹⁾ ודילמא מה שאסר על עצמו "ירקי קדירה" התכוון בכך לרבות ירק הנאכל בקדירה קאמר? ובא לרבות שום ובצל, שהם דברים שבאים לתת טעם בקדירה, וזוהי בלבד כונתו במה שאמר "ירקי קדירה" ולא התכוון לרבות דלועין?

קושייתו.

2. יוצא מהגמרא ג' חילוקי דינים:

א. אם אומר בלשונו "ירק", אינו נאסר בפרי האדמה.

ב. אם אומר בלשונו "ירק קדירה", נאסר

1. קושיית הגמרא צריכה ביאור, שהרי גם אם יש ספק מה היא כוונתו של הנודר, צריכים אנו לאסור מספק, שהרי קיימא לן סתם נדרים להחמיר? כך הקשה הרשב"א. ולפי פירוש ה"לחם משנה" שנכתוב לקמן, יש ליישב את

מציע דלועין במקום ירק, אפשר לומר שמיניה של ירק הוא.

אמר אביי: זה שאמר רבי עקיבא שגם דלועין הם בכלל נדר של ירק, ונאסרים, כל זה הוא רק מספק.

ולכן, מודה רבי עקיבא לענין מלקות, אם עבר על נדרו ונהנה מהדלועין, שאינו לוקה, כיון שמלקות לוקים רק אם ודאי עבר על איסור, ואילו כאן רק מספק אמרינן שדלועין בכלל ירק נאסרו.⁽³⁾

ודנה עתה הגמרא מי הוא התנא של המשנה להלן:

תנן התם במסכת מעילה, לגבי דין שליחות, שאף על גב שלגבי כל הענינים שלוחו של אדם כמותו, אין זה אמור במקום שהשליחות היא לדבר עבירה, כי אין שליח לדבר עבירה.

אבל לגבי מעילה בהקדש חידשה תורה שיש שליח לדבר עבירה, ואם שלחת אדם שליח להוציא חפץ מהקדש לחולין, בשגגה, נחשב הוא לשלוחו, וחייב המשלח כדין מועל בהקדש.

ולכן, השליח שעשה את שליחותו של בעל הבית ששלחו להוציא הקדש לחולין, הדין הוא שבעל הבית מועל, כיון שלגבי מעילה התחדשה הלכה ששלוחו של אדם כמותו.

אך אם השליח לא עשה את שליחותו של

בעל הבית, אלא שינה מדעת בעל הבית, ועשה את הוצאת החפץ של הקדש לחולין שלא בהתאם להוראת משלחו, השליח מועל, כיון שעשה מדעתו, ואין זה שליחות של בעל הבית, והוא אחראי למעשיו, ולא המשלח.

ודנה הגמרא: מאן תנא, מי הוא התנא ששנה את המשנה הזאת?

אמר רב חפדא: אפשר להוכיח מהסיפא של מתניתין, שהיא סוברת דלא כרבי עקיבא!

דהרי תנן בסיפא של המשנה: כיצד הוא האופן שנחשב שלא עשה השליח את שליחותו של בעל הבית?

כגון, אם אמר לו בעל הבית לשליח, תן בשר לאורחים, והבשר הזה היה בשר הקדש.

הרי אם היה עושה השליח כדברי בעל הבית, היה מועל בעל הבית ששלחו, ולא השליח.

אבל השליח לא עשה כדברי בעל הבית, אלא הלך ונתן להם במקום בשר, כבוד.

או להיפך: אם אמר לו בעל הבית לשליח תן לאורחים כבוד, והלך השליח ונתן להם בשר. ולא קיים את דברי בעל הבית.

אז הדין הוא שהשליח מועל, כיון שעשה את המעשה מדעתו, והוא זה שמתחייב עליו.

3. להלכה פסק הרמב"ם כרבי עקיבא. והקשה ה"כסף משנה" בפרק ט' הלכה ו': מדוע השמיט הרמב"ם את ההוספה שהוסיף אביי בדעת רבי עקיבא, שגם לדברי רבי עקיבא אינו לוקה על

בפירות האדמה הבאים להטעים את המאכל, כשומים ובצלים. ומותר בדלועין.

ג. אם אמר בלשונו "ירק המתבשל בקדירה", אסור גם בדלועין.

ואם כן, האכלת האורחים בכבוד כלולה היא באותה שליחות שנשלח השליח לתת לאורחים בשר, והיה צריך להיות הדין שלמעול בעל הבית, ולא למעול שליח. ולמה כתוב במשנה ההיא שהשליח מועל ולא המשלח? (4)

אלא בהכרח, שהתנא של המשנה ההיא, איננו רבי עקיבא, אלא רבנן.

והם הרי סוברים, שאפילו מה שהשליח מציע לבעל הבית אין זה כלול בדבר הראשון.

ולכן, לרבנן, שליח אשר שינה את שליחותו מבשר לכבד, נחשב הדבר שלא עשה שליחותו של בעל הבית, והוא מעל.

ודוחה הגמרא את הראיה:

ומוכח מכאן, שכאשר ביקש בעל הבית מהשליח שיוציא בשר הקדש לחולין, ושינה השליח ונתן כבוד, זה נחשב שינוי, היות ומעשהו זה אינו נכלל בשליחותו של בעל הבית.

ואי [אם] נאמר שהתנא של המשנה של שליחות במעילה הוא רבי עקיבא, הא, הרי במשנה שלנו מוכח, שאמר רבי עקיבא, כל מילתא דמימלך עלה השליח ושואל את בעל הבית אם להביא לו את זה כתחליף לדבר הראשון, יכולים אנו לומר שמיניה הוא, והוא כלול בדבר הראשון.

והרי גם כאשר המשלח אמר לשליח לתת לאורחים בשר, הרי אין הוא שליח רק על נתינת הבשר, אלא על כל דבר שהוא כלול בדרך כלל כתחליף לבשר, כגון כבוד. כי אם אין בשר, ודאי מציע השליח למשלח שיתן כתחליף לבשר את הכבד.

אבל כבוד הרי הוא כלול בפשטות במילה בשר, וכאן גם אביי יודה שזה לא ספק אלא ודאי.

ב. הרשב"א תירץ וכן כתב ה"לחם משנה" בפרק ט' הלכה ג' מנדרים, שרב חסדא באמת חולק על אביי וסובר שלפי ר' עקיבא דלועין אסורים מודאי ולא מספק מכיון שהשליח מציע את הדבר השני לבעל הבית, הרי לנו שזה כלול בדבר הראשון מודאי ולא מספק.

ולכן שאלה הגמ' שבעל הבית ומעול ולא השליח.

ולפי תירוץ זה מיושב גם למה השמיט הרמב"ם את הוספת אביי על דברי ר' עקיבא. כיוון שמוכח לנו שרב חסדא חולק על אביי, והרמב"ם פסק כרב חסדא לכן השמיט את דברי אביי.

דלועין? והניח בצריך עיון. ולפי מה שיבואר לקמן לדברי ה"לחם משנה", הקושיה מתורצת.

4. קושיית הגמרא צריכה ביאור: הרי כבר אמר אביי שכל דברי רבי עקיבא הם בספק ולא בודאי, ואי אפשר לומר שבעל הבית מעל! שכל מה שאמרנו שכבוד כלול במילה בשר שאמר בעל הבית. הלא זה רק מספק ולא בודאי. ולכן לא מועל בעל הבית?

וכמה תירוצים נאמרו בענין:

א. הר"ן תירץ: שכל מה שאמר אביי שזה רק ספק ולא ודאי, זה בדבר שאינו כלול בפשטות בדבר הראשון, אלא רק מריבוי. כאן בדלועין שאינן כלולין בפשטות בלשון ירק אלא רק כיון שהוסיף ואמר שאוסר ירק המתבשל בקדירה, ומזה אסר גם דלועין. לכן זה רק ספק ולא ודאי.

וההוכחה לזה מהא דתניא: הנודר איסור הנאה מן הבשר, הרי הוא אסור בהנאה מכל מיני בשר.

ואסור בבשר מכל חלקי הבהמה, והם: בראש, וברגלים, ובקנה, ובכבד, ובלב.

ולא רק בבשר בהמה הוא אסור, אלא גם בבשר עופות.

והסברא שנאסר בכל הדברים האלה, למרות שהמשמעות הפשוטה של בשר היא בשר בהמה, שרגילים לאוכלו, היא סברת רבי עקיבא. והיינו, כיון שאם אדם שולח את שליחו להביא לו בשר, אם הוא לא מוצא, מציע השליח לבעל הבית כתחליף את כל הדברים האלו, מוכח שגם הם כלולים במילה "בשר". ולכן הם נאסרים כשאדם אוסר עצמו בנדר מבשר.⁽⁵⁾

וממשיכה המשנה: ומותר אדם זה בבשר דגים וחגבים.

ובגמרא לקמן יתבאר מדוע אינו נאסר בהם אף על גב שגם את הדברים האלו מציע השליח כתחליף לבשר.

עד כאן דעת תנא קמא, הסובר כרבי עקיבא.

רבן שמעון בן גמליאל אומר: הנודר הנאה

אמר אביי: אפילו תימא, יכול אתה לומר שהמשנה היא, אפילו לדברי רבי עקיבא היא. כי גם לפי רבי עקיבא אפשר לומר שהשליח מעל ולא המשלח, אף על פי שדרכו של השליח להציע את הכבד כתחליף לבשר.

ב-ד מי לא מודה רבי עקיבא דאינו יכול לעשות זאת השליח מדעת עצמו, אלא צריך אימלוכי, להתיעץ עם בעל הבית אם לתת את הכבד במקום הבשר, ולא לעשות זאת מדעתו. וכיון שעושה זאת השליח מדעת עצמו ולא שאל את בעל הבית, לכן הוא אחראי על מה שעשה, והוא זה שמועל. איתמר שמעתא קמיה דרבא, אמרו את דברי אביי הללו, לפני רבא.

אמר להון — רבא לתלמידיו: שפיר אמר נחמני — טוב אמר אביי [שהיה מכוונה נחמני לפי שגדל אצל רב נחמן], וגם אני סובר כך.

וכעת באה הגמרא לברר מי הם רבנן שחולקים על רבי עקיבא?

מאן תנא דפליג עליה דרבי עקיבא? —

רבן שמעון בן גמליאל היא.

ובר"ן תירץ שדלועין רחוקים מהמשמעות של המילה ירק, ולכן לא מספיק ששליח מציע אותם כתחליף לירק אלא, צריך גם להוסיף בלשונו: "ירק המבשל בקדירה. מה שאין כן בכבד שהוא כלול במשמעות הפשוטה של המילה בשר.

וב"לחם משנה" תירץ הקושיה הזאת שגם בדלועין אם היה שליח מביא אותם לבעל הבית, כשאמר לו בעל הבית להביא לו ירק היו נאסרים

5. צריך להבין למה אם אדם אמר שאוסר בשר, הרי הוא נאסר גם בכבד וזאת מפני שהשליח מציע את הכבד כתחליף לבשר, ואלו כשאדם אומר שאוסר ירק אף על פי ששליח מציע לו כתחליף את הדלועין, אינו נאסר בדלועין אלא אם כן אמר והוסיף: "ירק המתבשל בקדרה" וכמבואר בגמרא לעיל שצריך להוסיף זאת בשביל לאסור דלועין.